

РОЗВИТОК ІННОВАЦІЙНОГО БІЗНЕСУ У ВІЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ЗОНАХ

В.К. Васенко, д-р екон. наук, професор

Сумська філія Харківського національного університету внутрішніх справ

Проаналізовано функціонування інноваційного бізнесу в зарубіжних та вітчизняних спеціальних (вільних) економічних зонах, дано оцінку його впливу на становлення, функціонування і розвиток СЕЗ в країнах ринкової, перехідної економіки та країнах, що розвиваються. Розглянуто методи підвищення ефективності функціонування БЕЗ на основі розвитку інноваційного бізнесу.

ВСТУП

Науково – технічний прогрес визнаний у всьому світі найважливішим фактором економічного розвитку, який проявляється у формах інноваційного процесу. Це єдиний процес, що об'єднує науку, техніку, економіку, підприємництво й менеджмент. Він полягає в одержанні новини і сягає від зародження ідеї до її комерційної реалізації, охоплюючи таким чином весь комплекс економічних відносин: виробництво, обмін, розподіл та споживання.

Особливе місце і роль інноваційні процеси посідають у вільних економічних зонах, оскільки вони більшою мірою, ніж інші елементи науково-технічного прогресу, пов'язані з дією товарно-грошових і ринкових відносин, що визначають всі стадії його реалізації й успішно регулюються ринковими інструментами та важелями. Тому основна маса інноваційних проектів реалізується у вільних економічних зонах приватними компаніями різного рівня не як самоціль, а як засіб найкращого вирішення виробничих і комерційних завдань фірм, що мають на меті максимізацію прибутків. В цих умовах інновація з самого початку зорієнтована на конкретний комерційний результат. Сама ідея, що дає їй поштовх, є меркантильна, а тому її практична інноваційна направленість і є притягуючою силою для всіх фірм і компаній.

ПОСТАВЛЕННЯ ЗАВДАННЯ

Метою дослідження є аналіз впливу інноваційного бізнесу на становлення й розвиток вільних економічних зон, виокремлення найважливіших чинників, що сприяють прискореному розвитку інноваційного бізнесу у БЕЗ.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ

Проведені нами дослідження інноваційного підприємництва у спеціальних економічних зонах країн ринкової, перехідної економіки та держав, які розвиваються, дають можливість відзначити, що інноваційний бізнес – це особлива модель підприємницької діяльності, яка тісно пов'язана з такою важливою функцією в діяльності підприємств, як новаторство. Роль підприємств зводиться до створення новизни (виробів, не відомих раніше) завдяки використанню традиційних факторів виробництва (землі, капіталу, праці, підприємства, інформації), але шляхом нового їх поєднання. Таким чином, новаторська функція стає головною. Підприємець працює відповідно до вимог часу, вирішує актуальні проблеми, що переплетені з конкурентоспроможністю товарів, максимізацією прибутків та ін., використовуючи для цього:

- прискорення темпів науково – технічного прогресу;
- швидку зміну товарних моделей (2 – 3 роки);

- здатність вже сьогодні задовольняти потреби споживачів у новому товарі кращої якості;
- тісний контакт з споживачами для апробації та поширення новини (товарів, послуг, технології, організації виробництва та праці).

Саме ці причини “викликали до життя” у вільних економічних зонах країн ринкової економіки велику кількість малих підприємств, які здатні швидко адаптуватися до ринкових змін і врахувати нові потреби споживачів, що, як показує проведений нами аналіз, не завжди вдається великим фірмам через їх неповоротливість і в деякій мірі інерційність і консерватизм.

Найбільш виразливо і переконливо це можна простежити на прикладі інноваційного бізнесу США. Всупереч науково-технічному консерватизму великих фірм малий бізнес захопив лідерство в розробленні ряду серйозних нововведень у сфері прикладних наук, а також нові галузі науково-технічного прогресу. Через труднощі з проникненням малого бізнесу у сфери, що контролюються великими компаніями, основні його зусилля були націлені на галузі, що перебували поза цим контролем. Це значно вплинуло на прискорення процесу структурної перебудови в цих галузях, а малий інноваційний бізнес опинився на вістрі науково-технічного прогресу, де ризик і невизначеність результатів були досить великими.

Національним науковим фондом США підраховано, що в середньому малими інноваційними фірмами з числом працюючих менше 500, нововведень на одного наукового працівника припадає в 2,5 – 3 рази більше, ніж у великих корпораціях з чисельністю понад 10 тис. працівників. Вражаючою є і економічна ефективність малого інноваційного бізнесу, де на 1 долар витрат на наукові дослідження кінцеві результати у 24 рази вищі, ніж у великих корпораціях.

Підприємства малого бізнесу відрізняються гнучкішою реакцією на зміни ринкової кон'юнктури, виконуючи важливі функції в економіці розвинутих країн:

- по-перше, вони забезпечують необхідну мобільність в умовах ринку, створюючи глибоку спеціалізацію і розгалужену кооперацію, без яких неможлива їх висока ефективність;
- по-друге, малий інноваційний бізнес здатний не лише швидко заповнювати певні ніші в споживчому ринку, але й порівняно швидко окуповуватися, застосовуючи для цього найсучасніше обладнання і технологію;
- по-третє, малий бізнес створює необхідну для ринку атмосферу конкуренції, різні форми якої сприяють зникненню і виникненню нових підприємств, здатних миттєво реагувати на будь-які зміни ринкової кон'юнктури.

Велика прогресивна роль дрібного бізнесу в науково-технічній сфері забезпечується високою кваліфікацією кадрів та його вузькою спеціалізацією.

Отже, як засвідчує проведений нами аналіз, економічний механізм залучення коштів на фінансування інноваційної діяльності дрібних наукових організацій формується в більшості країн ринкової економіки через установлені законом економічні важелі впливу на приватний капітал насамперед через венчурний капітал.

Важливе значення в стимулюванні інноваційного підприємництва у вільних економічних зонах займає податкова і амортизаційна політика держави, оскільки підприємці реалізують інноваційні процеси з метою отримання найбільшого прибутку. Як засвідчує проведений нами аналіз інноваційної діяльності, схильність до підприємництва взагалі, а інноваційного особливо прямо пропорціональна рівню оподаткування прибутку.

Узагальнюючи досвід управління інноваційними процесами в спеціальних (вільних) економічних зонах країн ринкової економіки, слід зазначити, що він в основному зводиться до широкого використання фінансово-економічних важелів як основних методів державного регулювання, що використовують уряди цих країн для створення найсприятливіших умов для НДДКР, стимулюючи їх при недостатності ринкових стимулів та надаючи свободу дій, зменшуючи державне втручання.

Велике значення досвід управління інноваційними процесами, особливо дрібним інноваційним бізнесом, має для економіки України. “Україна - підкреслюється в Посланні Президента України до Верховної Ради України “Європейський вибір. Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002 – 2011 роки”- зможе посісти належне місце в Європі і світі за умови опанування інноваційного шляху розвитку, підвалини якого мають бути закладені в процесі структурної перебудови економіки. Тільки таким чином можна змінити сировинний вектор розвитку економічних процесів, що стихійно формується нині”[3].

У грудні 2002 року в Україні був прийнятий Закон України “Про інноваційну діяльність,” яким було визнано важливість інноваційного розвитку для держави та визначені основні форми інноваційної діяльності – це інноваційне підприємство (інноваційний центр, технопарк, технополіс, інноваційний бізнес-інкубатор тощо) - підприємство (об’єднання підприємств), що розробляє, виробляє і реалізує інноваційні продукти і (або) продукцію чи послуги, обсяг яких у грошовому вимірі перевищує 70 відсотків його загального обсягу продукції і (або) послуг [2]; 16 січня 2003 року прийнятий Закон України “Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності”[3]; 13 липня 1999 року Верховною Радою України прийнята Постанова “Про Концепцію науково-технологічного та інноваційного розвитку України” [4], головними завданнями якої щодо регіонального інноваційного розвитку є:

- створення системи джерел місцевого фінансування науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, інноваційної діяльності, до якої належать спеціальні фонди підтримки регіональних програм;
- створення територіальних науково-виробничих, інноваційних центрів, консультативних, прокатних пунктів та інвестиційних банків, інноваційних бірж тощо, управління науково-технічним розвитком;
- створення 5-6 експериментальних зон науково-технічного розвитку на активному використанні переваг “горизонтального” методу управління інноваційним процесом.

Як бачимо, сьогодні в Україні в законодавчому порядку створюються необхідні умови для інноваційної діяльності, які вимагають від всіх працівників наукових установ творчого підходу до визначення найбільш ефективних форм інноваційної діяльності. На наш погляд, ними у вільних економічних зонах мають бути інноваційні центри, технопарки, технополіси, бізнес - інкубатори, а стосовно сільськогосподарського виробництва – агропарки. Вітчизняного досвіду їх функціонування поки що немає, проте, на наш погляд, сьогодні існують всі передумови для його створення на базі Сумського національного аграрного університету, де органічно поєднана підготовка спеціалістів з усіх сільськогосподарських спеціальностей, включаючи й переробку продовольчої сировини.

У зв’язку із переходом до моделі соціально орієнтованої ринкової економіки виникає необхідність її максимальної “відкритості,” в рамках якої вітчизняні товаровиробники вимушені конкурувати з високоякісною імпортною продукцією не лише на зовнішньому, але й на внутрішньому

ринках, таким чином, виникає велика економічна проблема конкурентоспроможності вітчизняного виробництва [7,с.308], вирішення якої без відповідного інноваційного забезпечення практично не можливе.

Вибір пріоритетів у інноваційній сфері має здійснюватися на основі аналізу існуючих та прогнозованих ресурсів, попиту, інфраструктурних та інших обмежень розвитку промислового виробництва з метою забезпечення сталих конкурентоспроможних позицій національних товаровиробників на внутрішньому і зовнішньому ринках. Найбільш важливими пріоритетами з точки зору підвищення конкурентоспроможності виробництва на основі використання науково-технічних інновацій є;

- ресурсозбереження;
- застосування високих екологічно чистих і енергозберіжних технологій;
- збільшення питомої ваги продукції високого ступеня переробки;
- застосування альтернативних нетрадиційних енергоносіїв;
- забезпечення гнучкості виробництва.

Особливого значення для подальшого розвитку економіки України набуває заміна нафтопродуктів альтернативними нетрадиційними енергоносіями. Таким інноваційним продуктом, здатним замінити нафтопродукти є використання спирту замість високооктанового бензину для автомобілів та масла з ріпаку замість дизельного пального для тракторів та іншого транспорту. Прикладом вирішення цієї проблеми може бути Сумське ТОВ "Агроекосервіс," спеціалісти якого втілили у життя вікову мрію про паливо з ріпаку. Проте впровадження цих розробок у виробництво потребує негайної державної підтримки і фінансування, без якого здобутки можуть бути безслідно втраченими.

ВИСНОВКИ

Проведені нами дослідження засвідчують, що розвиток інноваційного бізнесу у ВЕЗ має вирішальне значення для підвищення їх ефективності із залучення інвестицій та забезпечення прискореного соціально-економічного розвитку депресійної території і на цій основі створення необхідного і додаткового продукту. Розвиток інноваційного бізнесу у ВЕЗ має здійснюватися за допомогою ринкового механізму і державного регулювання. Чим гармонійнішим буде це поєднання, тим дієвішим і ефективнішим буде механізм залучення іноземних інвестицій в соціально-економічний розвиток відповідної зональної економічної території, а отже, і кращі кінцеві результати роботи зони.

Підбиваючи підсумки, ми можемо дійти висновку, що проблема розвитку інноваційного бізнесу у вітчизняних вільних економічних зонах на сьогодні не вирішена і вимагає комплексного підходу дослідження і втілення у практику зональних формувань, що має надзвичайно важливе значення в міру збільшення обмеженості ресурсів та глобалізації і регіоналізації виробництва продукції і послуг.

SUMMARY

The analysis of development of innovative enterprise in the free economic zones of countries of market, transitional economy and developing states is conducted. The major organizational forms of innovative enterprise is selected. Most effective their organizational forms are offered to the using the FEZ of Ukraine.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про інвестиційну діяльність. Закон України від 18.09.1991 р. //Відомості Верховної Ради України.- 1992.- №50.
2. Про інноваційну діяльність. Закон України від 26.12.2002 р. //Відомості Верховної ради України.- 1993.-№2.

3. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні. Закон України від 16 січня 2003 року № 433-ІУ // Відомості Верховної Ради України. - 2003. - №13.
4. Про Концепцію науково-технологічного та інноваційного розвитку України. Постанова Верховної Ради України від 13.07.1999 року // Відомості Верховної Ради України.- 1999. - №37.
5. Послання Президента України до Верховної Ради України. "Європейський вибір. Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002 – 2011 роки" // Урядовий кур'єр. - 2002.-№ 100.
6. Васенко В.К. Вільні економічні зони: стратегія розвитку.- Суми: Видавництво "Довкілля," 2004.- 348с.

Надійшла до редакції 30 березня 2006 р.

УДК 630*68:347.77(477)

РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ПРАВ ВЛАСНОСТІ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ЛІСОКОРИСТУВАННЯМ В УКРАЇНІ

С.О. Мельник, канд. екон. наук; О.Ю. Галкін, асп.
Національний лісотехнічний університет України

Висвітлені аспекти діючої системи прав власності на лісові ресурси та земельні ділянки лісового фонду України, які перешкоджають здійснювати ефективно управління лісокористуванням в умовах переходу до ринкової економіки. Розглянуті особливості лісокористування в Україні, які необхідно врахувати в процесі реформування систем управління і прав власності на лісові ресурси та земельні ділянки лісового фонду.

Системи прав власності на лісові ресурси та управління в галузі охорони, відтворення і використання лісових ресурсів є взаємопов'язаними і визначають одне одного. Розподіл прав та обов'язків між різними інститутами державної влади та організаціями по горизонталі і вертикалі, який покликаний забезпечити існування і функціонування нині діючої системи управління в лісовому господарстві України, в першу чергу вимагає наявності відповідних прав власності на лісові ресурси і землі.

Система прав власності на лісові ресурси - це визначена сукупність прав власника лісу на землі лісового фонду і лісові ресурси [1-4]. Різноманітні види і форми власності становлять систему прав власності на лісові ресурси, яку розбудовують органи влади в межах своїх прав. Варто відзначити, що права власності на лісові ресурси є правовим інструментом лісової політики, який покликаний створювати передумови для ефективного застосування органами державного управління своїх прав (важелів). В основі поширених в світі економічних моделей ведення лісового господарства (командно-адміністративна, регульовані ринкові відносини в умовах державної форми власності на ліси, регульовані ринкові відносини в приватних лісах) лежать в першу чергу системи управління в галузі охорони, відтворення і використання лісових ресурсів та прав власності на лісові ресурси. Досягнення цілей і завдань лісової політики залежить від відповідності прав власності на лісові ресурси ринковим законам. Саме тому застосування ринкових інструментів при існуванні в Україні системи прав власності на лісові ресурси, успадкованої від командно-адміністративної економіки колишнього СРСР, неминуче приречене на фіаско. Органи влади формують систему прав власності на лісові ресурси шляхом встановлення